

MÜZİK EĞİTİMİ İLE MÜZİK PSİKOLOJİSİNİN İLİŞKİSİ

Mustafa Kemal ÖZKUL, Akdeniz Üniversitesi

Müziğin bütün insanları ilgilendirmesi ve etkilemesine rağmen, insanda bu etkileri nasıl uyanırdığı yeni yeni aydınlatılmaktadır. Müziğin fizik ve matematikle ilgili boyutlarının incelenmesi binyıllar öncesine dayansa da, nasıl olup da bizi duygulandırdığı, müzikal yeteneğin, performansın kökenleri gibi gündelik hayata dayalı konuların araştırılmaya başlanması şaşırtıcı derecede geç olmuştur. Bu konularda tarihi usta-çırak ilişkilerinin getirdiği birtakım bilgiler varsa da bunlar bilimsel temelden yoksundurlar. Diğer taraftan müzik psikolojisinin cevaplarını aradığı ‘yetenek var mıdır?’ ‘çok çalışmak gerçekten başarı getirir mi?’ ya da ‘iyi bir performansın ne kadarı eğitmenin başarısıdır?’ gibi soruların cevapları doğrudan müzik eğitimcilerini ilgilendirir. Buna karşın ülkemizde herhangi bir üniversitenin müzik öğretmenliği lisans programı açıldığında görülecek olan dersler YÖK’ün zorunlu dersleri dışında tamamen müzik ve öğretim formasyonu dersleridir. Formasyon derslerinin içinde eğitim psikolojisi ve psikolojiyle ilgili başka birtakım dersler olsa da, müzik psikolojisi dersinin olmayışı temel bir eksiklik. Bu çalışmada bunun neden bir eksiklik olduğunu ve bu konuda dünyada neler yapıldığını anlatmaya çalışılacaktır.

Müzik alanında yapılan bilimsel çalışmaların geçmişi çok gerilere uzanmaz. Graziano ve Johnson (2006), müzikle ilgili ilk bilimsel çalışmaların 19. yüzyılın ikinci yarısında özellikle Almanya ve Avusturya’da başladığını belirtmişlerdir. Yazarlara göre doğal bilimler haricindeki alanlara bilimsel yöntemin uygulanması o dönemde özellikle Almanya’da gelişen yeni pozitivist görüş sayesinde olabilmıştır. Böylelikle fizikte ya da biyolojide olduğu gibi müzik alanında da gözlem, deney, test, ölçme, araştırma ve inceleme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Müzikle ilgili yapılan ilk bilimsel çalışmalarda müziğin temel taşlarının (ses, ritm, aralıklar gibi) fizyolojik, psikolojik ve nörolojik etkilerine yoğunlaşılmıştır. Bu bilimadamlarının ilki olan Hermann von Helmholtz 1860’larda müziğin fizyolojisi üzerine çalışmalar yapmıştır.

Müziğin nörolojisi ve müzik-dil ilişkisi ile ilgili ilk çalışmalar August Knoblauch ile başlamıştır denilebilir. Knoblauch, 1888 yılında aphasia (sonradan gelişen bir çeşit dil bozukluğu) ve amusia (çeşitli nörolojik nedenler sonucunda müzik üretmenin ve algılamının güçleşmesi ya da tamamen yok olması şeklinde görülen bir hastalık) hastaları üzerinde yaptığı çalışmalardan bir şematik model geliştirmiştir. Bu model büyük ölçüde daha önce yapılan dil modellerine benzese de, nöroloji ile müziği birleştiren ilk modeldir (Johnson ve Graziano, 2003, s. 102).

Carl Stumpf ise müzik psikolojisi alanının kurucusu sayılır. Hallam’a (2009) göre, psikolojinin müzik eğitiminde büyük rol oynamaya başlaması, Carl Stumpf’ın geliştirdiği müzikal yeteneği ölçen psikometrik testlerle başlamıştır. Bu testleri ilk başta müzik öğretmenleri öğrencilerini seçmekte kullanmışlardır.

Psikolojinin yöntemlerinin gelişmesi, yeni araştırma metotları bulunması ve teknolojinin de yardımıyla müzik psikolojisi hızla gelişti. Hargreaves, Marshall ve North (2003), müzik psikolojisinin 1980’lere kadar gerçek hayat müzik deneyimlerinde pek de işe yaramayan fizyometrik ve akustik çalışmalarla uğraştığını belirtir. 1980’lerin ortalarından itibaren müzik psikolojisi gerçek hayata atılmış ve sosyal, bilişsel ve gelişimsel müzik psikolojisi olarak yeni altdallara ayrılmıştır. Bu altdallara ayrılma, müzik psikolojisinin diğer bilimlerle olan sınırlı işbirliğinden sıyrılıp daha geniş bir alana açılmasını sağlamıştır. Nitekim Hodges’a (2003) göre müzik psikolojisi disiplinlerarası bir alandır. Bu disiplinlerarasılık müzik psikolojisinin psiko-akustikle, psiko-biyolojiyle ve sosyal-psikoloji alanlarıyla ortak yönlerinden doğar.

Günümüzde müzik psikolojisi genel olarak müziği algılamak, hatırlamak, yaratmak, anlamlandırmak, ifade etmek gibi konuları yaş, cinsiyet ve sosyal koşullar gibi bireysel ve sosyal değişkenlerle birlikte inceler. Araştırma yöntemleri ise klasik gözlem, anket ve deneylerin yanı sıra tomografi, manyetik rezonans, doppler sonografisi gibi çeşitli beyin görüntüleme tekniklerinin analizini de kapsar. Elde edilen veriler müziğin beyinde işlenirken hangi süreçlerden geçtiğini anlamamıza yardımcı olur. Müziğin beyinde nasıl işlendiği, çalgı çalarken ya da dinlerken psikolojik, fizyolojik ve nörolojik hangi değişimlerin gerçekleştiği müzik eğitimi alanına önemli göndermelerde bulunur, zira müziğin nasıl algılandığını bilirse onu en iyi şekilde nasıl öğreteceğimizi de biliriz.

Bununla beraber müzik psikolojisi ile müzik eğitimi arasındaki sınırı da iyi çizmek gerekir. Örneğin müzik psikolojisini ilgilendiren psiko-akustik çalışmalar çoğu zaman müzik eğitime doğrudan katkı sağlamaz. Müzik psikolojisinin özellikle gelişimsel, bilişsel ve sosyal yönleri müzik eğitimi ile ilgilidir. Gelişimsel psikoloji ile müzik eğitimi arasındaki bağlantıyı Hargreaves ve diğerleri şu şekilde açıklıyor:

Eğitimciler ve ders müfredatı, öğrencilerin farklı yaş seviyelerindeki yeteneklerini açıklayan teori ya da müziksel gelişim metoduna dayanmalıdır. Bu ise müziğin gelişimsel psikolojisinin ana konularından biri olmakla birlikte müzik eğitime de çok açık imada bulunur (Hargreaves ve diğ.:2003, s.152).

Öğrencinin hangi yaşta neleri yapabileceği gelişimsel psikolojinin inceleme alanıdır. Çocuk gelişimi üzerine başta Piaget olmak üzere birçok araştırmacı tarafından araştırmalar yapılmış ve bunların eğitimbilimine katkıları çok büyük olmuştur. Bununla beraber müziksel gelişim konusundaki araştırmalar temel olarak Piaget’nin genetik epistemoloji diyebileceğimiz yönteminin müziğe uygulanması ile başlamıştır denilebilir. Serafine’e göre Piaget’nin yöntemi müzik literatüründe dört şekilde işlenmiştir. Bunlar Piaget’nin yöntemini müziğe uygulayan teorik çalışmalar, tutuculuk ilkesini temel alan deneysel çalışmalar, Piaget’nin tutuculuk ilkesi dışındaki diğer yönlerinin ele alındığı deneysel çalışmalar ve Piaget’nin müzik eğitiminde sınıf uygulamaları için çalışmasının konu edildiği çalışmalardır (Serafine, 1980, s. 3). Bu çalışmalar gelişimsel müzik psikolojisinin temelini oluşturmuşlardır.

Bilişsel müzik psikolojisi nöroloji ile yakından ilişkilidir. Temel inceleme konusu müziği yaparken ya da öğrenirken beyinde neler olduğudur. Müziğin algılanması, hatırlanması, düşünülmesi ve problem çözme gibi zihinsel konularda yapılan araştırmalar müzik eğitimine de ışık tutmaktadır. Bunun yanı sıra çocuklar veya zihinsel engelliler gibi zihinleri farklı çalışan gruplarla yapılan çalışmalar onların müziği algılayışlarını aydınlatmakta ve onlara uygun müfredat oluşturmaya fırsat vermektedir. Ülkemizde müzik psikolojisi alanında yapılmış ilk çalışma olan Edip Günay’ın 1978 tarihli ‘Fon müziğinin İnsanın Çalışmasına Etkisi’ başlıklı araştırması da bilişsel müzik psikolojisi araştırmalarına bir örnektir.

Sosyal müzik psikoloji ise Hargreaves ve diğerlerine (2003) göre bilişsel müzik psikolojisine tepki olarak doğmuştur. Bilişsel müzik psikolojisi deneysel çalışmalara dayandığı için sosyal hayattaki müziksel deneyimleri açıklayamayacağını ve gerçek hayatta geçerli olmadığını savunan yazarlar, son on yılda müzik psikolojisi araştırmacılarının laboratuvarlardan çıkarak gerçek hayat koşullarındaki restoranlar, barlar, alışveriş merkezleri ya da fabrikalar gibi çalışma alanlarında araştırmalar yaptıklarını belirtirler. Bunun yanı sıra okullarda toplu olarak yapılan müzik dersleri ve özellikle liselerde kurulan okul orkestraları da sosyal müzik psikolojisinin alanına girer. Günümüzde müzik eğitimcilerinin sıkça kullandıkları terimler olan tutum, özgüven, özyeterlik, benlik saygısı, performans kaygısı ve bazı yönleriyle güdü de sosyal müzik psikolojisinin araştırma sahasındadır.

Müzik psikolojisinin müzik eğitime gerekliliğinin bir başka sebebi de, genel eğitim psikolojisinin müzik dersinde karşılaşılan sorunları açıklamada yetersiz kalmasıdır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, müziğin diğer derslerden farklı olarak uygulamaya dönük bir ders olmasıdır. Bu yüzden müzik öğretmenliği eğitime müzik psikolojisinin de katılması gerekir. Günümüzde çoğu müzik eğitimcisi, müzik eğitimi sırasında karşılaştığı zorlukları aldığı eğitim psikolojisinden çok, kendi deneyimleri sonucu geliştirdiği kendi yöntemleriyle çözer. Bu yöntemlerin bilimsel doğruluğunun sınanması ise ancak müzik psikolojisinden elde edilen veriler yardımıyla olur.

Diğer taraftan, müzik psikolojisinin de müzik eğitimcisine ihtiyacı vardır. Müzik eğitimi, müzik psikolojisinin uygulama alanıdır denilebilir. Dolayısıyla hem pratikten doğan problemlerle ilgilenmek, hem de bulgularına uygulama alanı sağlamak için müzik psikolojisinin müzik eğitime ihtiyacı vardır. Müzik eğitimi ve müzik psikolojisi alanlarının kuram ve uygulamada disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması her iki alanda da yeni ve sağlıklı bir gelişim penceresi açacaktır.

Müzik psikolojisi-müzik eğitimi ilişkisini sağlamak amacıyla yapılan en önemli ve öncü çalışma, 1978, 79 ve 81 yıllarında yapılmış olan Ann Arbor sempozyumudur. Bu sempozyumun konusu müzik öğretimi ve öğreniminde psikoloji uygulamalarıdır. 1978’deki ilk oturumda müzik eğitimcilerinin yaptıkları sunumlara psikologlar cevap vermiş, 79’daki ikinci oturumda ise psikologların sunumlarını müzik eğitimcileri cevaplayarak müzik eğitimi-müzik psikolojisi arasında bir köprü kurulmuştur. Bu tarihten sonra da bu konudaki sempozyumlar ve buna bağlı olarak disiplinlerarası çalışmalar hız kazanmıştır.

Tablo 1’de saygın bir uluslararası hakemli dergi olan *Psychology of Music*’te 1973 yılından itibaren yayınlanmış müzik eğitimi ile ilgili makaleler ve yayınlanmış toplam makale sayısı verilmiştir.

Tablo 1. *Psychology of Music* dergisinde müzik eğitimi ile ilgili makalelerin yıllara göre sayısı ve dağılımı.

Yıl	Toplam Makale	Müzik Eğitimi Makaleleri
1973	16	1
1974	11	2
1975	10	1
1976	9	2
1977	12	1
1978	13	2
1979	13	1
1980	10	1
1981	15	3
1982	12	2
1983	12	3
1984	12	4
1985	12	3
1986	11	3
1987	16	4
1988	11	-
1989	11	2
1990	11	1
1991	13	1
1992	13	4
1993	13	-
1994	12	3
1995	13	2
1996	12	-
1997	12	1
1998	15	2
1999	25	7
2000	14	3
2001	12	3
2002	12	3
2003	20	4
2004	21	10
2005	18	4
2006	28	6
2007	32	3
2008	23	4
2009	21	6
2010	23	7
TOPLAM	569	109

Tablodaki veriler toplanırken sadece tam metin makaleler dikkate alınmış, kitap ya da bildiri özetleri dikkate alınmamıştır. Tablodan da açıkça görülebileceği gibi 1973 yılından itibaren her sayıda oranca az da olsa müzik eğitimi ile ilgili makale vardır. 80’lerden itibaren yavaşça artmaya başlayan düzey 1999 yılından itibaren % 25’in altına pek düşmemekte, zaman zaman % 50’ye yaklaşmaktadır. Bu verilere göre dergideki makalelerin ortalama olarak yaklaşık % 20’si müzik eğitimi ile ilgilidir. Ayrıca dergi 2004 yılı temmuz sayısını dünyanın çeşitli ülkelerinin müzik eğitimi araştırmalarının haritasını çıkarmaya ayırmıştır. Benzer şekilde saygın bir uluslararası hakemli dergi olan Journal of Research in Music Education dergisinde müzik psikolojisi ile ilgili makalelerin sayısında yılla doğru orantılı olarak bir artış sözkonusudur. Buradan da anlaşılabileceği gibi günümüzde müzik eğitimi ve müzik psikolojisi birbirlerine hiç olmadığı kadar yakınlaşmış ve yakınlaşmaya devam edecektir.

Bununla beraber, müzik eğitimi-müzik psikolojisi ilişkisi dünyada hala istenilen düzeyde değildir. Bu ilişkiyi daha ilerlere götürmek ve hem müzik psikolojisi, hem de müzik eğitimi alanlarına yeni ufuklar açmak için North Carolina Üniversitesinden Profesör Donald Hodges (2003) müzik eğitimcilerine beş öneri sunmuştur. Bunlardan ilki, müzik psikolojisinin temel fikirlerinin hizmet öncesi temel müzik eğitim müfredatına dahil edilmesidir. Bir eğitimcinin günlük işleri olan okul korosu yönetimi, enstrüman öğretimi gibi konulardaki gelişmelerden haberdar olması gerektiğini belirten Hodges, böylelikle sadece iyi enstrüman çalan değil iyi eğitilmiş öğretmenler de yetiştirileceğini vurgular.

Hodges’in ikinci önerisi, müzik psikolojisi kitaplarının müzik eğitimcilerince okunması gerektiğidir. Müzik psikolojisi alanında yazılanların çoğu müzik eğitimiyle de ilgilidir. Müziğin uygulama alanında çalışanların ve onları hazırlayanların müzik psikolojisi alanyazını incelemelerini ve onu temel bir kaynak olarak görmelerini önerir. Üçüncü önerisi de bu konuyla ilgilidir: müzik eğitimi alanında yapılan bilimsel çalışmalarda müzik psikolojisi alanyazının çok az kullanıldığını belirtir ve özellikle müzik eğitimi araştırmacılarının ve müzik eğitimi öğrencilerinin bu kaynakları iyi okumalarını önerir.

Hodges dördüncü olarak müzik eğitimcilerinin müzik psikolojisi dergilerine makale göndermelerini ve ilgili müzik psikolojisi konferanslarına katılmalarını önerir. Dünyada iki konuda da aktif olan araştırmacıların sayısı çok azdır ve bu sayının artması her iki taraf için faydalı olacaktır.

Son öneri ise müzik eğitimi araştırmacılarının gerektiğinde disiplinlerarası çalışma gruplarıyla işbirliği yapmaları gerektiği hakkındadır. Böylece araştırmacılar arasında ortak bir dil oluşur ve birbirlerinin önyargılarını anlama fırsatı yaratırlar. Ayrıca disiplinlerarası çalışmalar bir alanda uzmanlaşmış araştırmacıların tek başlarına başa çıkamayacakları araştırmaların yapılmasına olanak sağlar.

Bunlara ek olarak müzik öğretim yöntemleri konusundaki birikimin artırılması ve bu bilginin özellikle doktora tezlerinde sınanması oldukça önemlidir. ‘Böylece elde edilen bulgular, ülkemiz koşullarında elde edilen bulgular oldukları için ülke gerçekleriyle uyumlu, gerçekçi ve uygulanabilir yöntemlerin doğmasına yol açabilir (Özmenteş, 2007, s.19).’ Bu bilgiler ışığında ülkemizde müzik eğitimi ve müzik psikolojisi alanlarında yapılacak ortak çalışmaların her iki alana da yeni ufuklar açacağı aşikardır.

KAYNAKLAR

- Graziano, A. & Julene, K. J. (2006). *The Influence of Scientific Research of Nineteenth-Century Musical Thought: The Work of Richard Wallashek. International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* 37 (1) 17-32
- Hallam, S. (2009). *The Role of Psychology in Music Education. The Psychologist* . 22 (12)1016-1017
- Hargreaves, D. J.& Nigel, A. M.& Adrian, C. N. (2003). *Music Education in the Twenty-First Century. A Psychological Perspective. British Journal of Music Education* 20 (2) 147-163
- Hodges, D. A. (2003). *Music Psychology and Music Education: What is the Connection ?*. Research Studies in Music Education 21 31-44
- Johnson, J. K. & Amy, G. (2003). *August Knoblauch and Amusia. A Nineteenth-Century Cognitive Model of Music. Brain and Cognition* 51 102-114
- Özmenteş, G. (2007). *Müzikte Beden-Zihin İlişkisi*. (ICANAS 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları bildiri metni)
- Serafine, M. L. (1980). *Piagetian Research in Music. Council for Research in Music Education* 62 1-21

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ